

Ukázka z knihy

JIŘÍ SUK: Labyrintem revoluce. Aktéři, zápletky a křížovatky jedné politické krize (od listopadu 1989 do června 1990), PROSTOR, Praha 2003, 508 stran.

Kapitola VIII

(str. 212 – 229)

„Občanské fórum nevědělo, jak udělat z Havla prezidenta“

Komunisté prosazují přímou volbu prezidenta

Vedoucí úloha KSČ, zakotvená v ústavě z roku 1960, integrovala česko-slovenský stát do celku podřízeného předsednictvu ústředního výboru KSČ. Formálně demokratický ústavní systém (od roku 1968 federativní) byl pouhou kulisou zakrývající reálný stav výkonu moci z jediného centra. Politická praxe ústavních činitelů se odehrávala výhradně v daném rámci. Nikdo si nekladl otázku, jak by systém fungoval po odstranění čtvrtého ústavního článku, zajišťujícího komunistické straně hegemonii. Taková úvaha nebyla opodstatněná. Po 17. listopadu už to sice neplatilo, jenomže ani teď kruciólní problém téměř nikoho nezajímal. Nikdo se neptal, co z toho plyne. Na sklonku roku 1989 převládla silná, ale nejasná představa, že prezident republiky bude mít v přechodném období (do svobodných voleb) mimořádný význam. Bude to on, kdo nahradí svorník vyjmutý 29. listopadu z klenby ústavního systému? Bude jeho hlavní úlohou integrovat zbytnělé a nepřehledné federativní uspořádání státu? Ve vzduchu visely tyto otázky, nikdo je však nekonkretizoval a nerozvedl do systémové politické úvahy.

Ve dnech, kdy premiér Adamec vyjednával s demokratickým hnutím o federální vládě (28. listopadu – 6. prosince), ocitla se Komunistická strana Československa na vedlejší koleji a ztratila možnost výrazněji zasahovat do politiky. Předseda federální vlády, který se od rodné strany dočasně odpoutal, se pokusil prosadit svoji představu o transformaci systému. Když se mu však nepodařilo vytvořit vládu, která by ji realizovala, uchýlil se k náhradnímu plánu. Vliv na další politický vývoj chtěl uplatňovat z místa prezidenta republiky. Po odstoupení z premiérské funkce 7. prosince mu zbývalo jediné – vrátit se na svou politickou základnu, pokusit se ovládnout ji a získat pro nový plán. Situace nebyla nepříznivá. Generální tajemník Urbánek byl epizodickou figurou; pragmatičtí straničtí kolegové ho pravděpodobně –

Ukázka z knihy

JIŘÍ SUK: Labyrintem revoluce. Aktéři, zápletky a křížovatky jedné politické krize (od listopadu 1989 do června 1990), PROSTOR, Praha 2003, 508 stran.

---

po jeho nedůstojném faux pas z 6. prosince – do vrcholné politiky již nepustili. Strana hledala vůdce, který ji vyvede z krize. Občanské fórum ji uznalo jako hlavního politického partnera a tím jí vrátilo část ztracené legitimacy. Otevřel se před ní prostor k nové, sofistikovanější politice. Strana využila toho, že demokratické hnutí nehodlá získat ve vládě většinu, a naoko mu vyšla vstříc. Dalekosáhlá ochota k ústupkům byla jen zdánlivá. KSČ se konsekventně chopila příležitosti, kterou jí nabídli demokraté, když neprojevili vůli k ráznějšímu uchopení moci. OF pak – namísto aby se realisticky orientovalo v situaci – bylo počínáním komunistů nelíčeně překvapeno a zaskočeno! Jako by komunisté ustoupili pod jeho soustředěným tlakem! Stále neznalo svoji skutečnou sílu. Svou vstřícnost vyložila strana jako akt dobré vůle i pokání. Od chvíle, kdy v pražském Paláci kultury zasedla ke „kulatému stolu“, vydávala se za sílu, která odhodila totalitní pojetí moci a politické praktiky posledních let.

Po vyřešení problému federální vlády, které pro ni s ohledem na protikomunistické naladění veřejnosti nedopadlo vůbec špatně, upřela pozornost k prezidentskému úřadu. Přesvědčit Husáka, aby odstoupil, nebylo asi příliš obtížné. Spjala s tím další taktický manévr a zvládla ho velmi dobře: u „kulatého stolu“ 8. prosince sice souhlasila s podmínkou Občanského fóra, aby vzhledem k obsazení místa předsedy federální vlády Slovákem (členem KSČ) byl prezidentem republiky občan české národnosti (nestraník), avšak připraveno již měla jiné řešení, kterým formální souhlas šikovně obešla. Bylo to velice jednoduché, a proto tak pádné a účinné – přímá volba prezidenta! Opřela se o skutečnost, že o nejvyšší státní úřad se uchází více kandidátů – Václav Havel, Alexander Dubček, Čestmír Císař a Ladislav Adamec. Aby bylo, podle jejího názoru, učiněno zadost demokratickým zásadám, považovala za optimální umožnit všem kandidátům rovnoprávně se ucházet o přízeň voličů. Překvapivé, ale o to účinnější bylo „sebekritické“ doznání nejvyšších představitelů strany, že parlament ve stávajícím složení není hoden volit hlavu státu. Záměrem přímé volby bylo zkomplikovat Havlovi cestu na Hrad a otevřít ji Adamcovi (pro komunistickou stranu, hlásící se nyní k reformistické ideologii z roku 1968, byli pravděpodobně přijatelní i zbývající dva kandidáti), jehož šance považovali za značné. Komunistická strana záměrně nevystoupila s Adamcovou kandidaturou a

Ukázka z knihy

JIŘÍ SUK: Labyrintem revoluce. Aktéři, zápletky a křížovatky jedné politické krize (od listopadu 1989 do června 1990), PROSTOR, Praha 2003, 508 stran.

---

formálně tak dodržela slib z 8. prosince. Avšak její vedení pověřilo nižší stranické složky, aby tak učinily na okresních a krajských sjezdech strany; prezidentská kandidatura bývalého premiéra měla tímto manévrem získat punc autenticity a vůle široké stranické základny, kterou je nutno brát se vší vážností. V prezidentské volební kampani by komunistický kandidát představil svou stranu jako obrozenou politickou sílu, která se kultivovaně a demokraticky uchází o přízeň občanů. KSČ interpretovala přímou volbu jako významný vklad k budování nové politické kultury. Politický kalkul byl jasný: představit ji jako první školu demokracie; o hlavě státu rozhodnou českoslovenští občané; demokratický proces se rozšíří do všech koutů země. Iniciátorem jedinečného kurzu demokracie bude obrozená a osvícená Komunistická strana Československa.

* * *

Den před abdikací starého prezidenta navštívil Michael Kocáb Úřad předsednictva federální vlády, aby designovanému premiérovi Čalfovi doručil definitivní návrh Občanského fóra a Verejnosti proti násiliu na složení vlády. S vládními úředníky se bez váhání podělil o své přesvědčení, že nejlepším z prezidentských kandidátů je Václav Havel. Podle jeho pozdějšího vyjádření ve Špalíčku se sice „lehce zděsili“, ale vzápětí „se uklidnili a začali to velice podporovat za předpokladu, že to není proti demokracii... že potom řádný volby, který budou v červnu, buďto [Havlovu] kandidaturu opět potvrdějí na dalších pět let, anebo ne“. Jakoby mimochodem se vládní úředníci zmínili, že v příslušných institucích se zvažuje možnost přímé volby prezidenta. Pavel Rychetský to označil za nesmysl, kterým nestojí za to se zabývat, neboť v platné ústavě není zakotven institut referenda.

Přestože KSČ disponovala v parlamentu absolutní většinou, nemohla si už dovolit přijmout jakýkoli zákon bez konzultace s demokratickým hnutím. Proto je 11. prosince vyzvala k jednání. Dvoustrannou schůzku však představitelé OF odmítli a vyslovili se pro účast dalších politických stran. Povšimněme si, jak se za tři dny do základů proměnila strategie, aniž by to někdo reflektoval. Připomínám, že výchozí záměr, jednoznačně formulovaný 8. prosince, směřoval k bilaterálnímu jednání

Ukázka z knihy

JIŘÍ SUK: Labyrintem revoluce. Aktéři, zápletky a křižovatky jedné politické krize (od listopadu 1989 do června 1990), PROSTOR, Praha 2003, 508 stran.

česko-slovenského demokratického hnutí s KSČ; „kulatý stůl“ Občanské fórum rázně odmítlo. Jednání stran a hnutí, jež se uskutečnilo 8. prosince v Paláci kultury, nebylo ani jedním, ani druhým – ani politickým střetem komunistů s demokraty (podle přání OF), ani „kulatým stolem“ (podle přání politických stran). Bylo tápavým pokusem o definici nového poměru sil pro přechodné období. V pondělí 11. prosince Občanské fórum dalo komunistické straně zřetelně najevo, že si přeje, aby se veškerá další jednání konala za účasti dalších politických stran a hnutí. Povšimněme si Pithartova zdůvodnění: „My – pokud to bude jen trochu možné – budeme vždycky pro takovouto verzi... širší účasti, eventuálně s přizváním hostů, my se vždycky budeme pro ni rozhodovat. My jsme pod značným tlakem obav z jakýchsi reziduí nebo naopak nových prvků kabinetní politiky. My cítíme takovou odpovědnost, že si to nemůžeme dovolit.“ Rekapitulace: 8. prosince Občanské fórum považovalo „kulatý stůl“ za nepřijatelný a 11. prosince za jedinou možnou formu politického dohadování! Pithartovým výrokem byl definitivně potvrzen „kulatý stůl“ jako politická instituce přechodného období.

Komunistická strana zastupovaná Mohoritou navrhla 11. prosince u „kulatého stolu“ přímou volbu prezidenta. Podpořil ji předseda SSM Ulčák, zdatný arivista, který šikovně doplňoval Mohoritovu nepřiliš přesvědčivou argumentaci. Delegace Občanského fóra v čele s Pithartem podporovaná ústředními tajemníky ČSL a ČSS nesouhlasila, ale nedokázala svůj názor prosadit. K jednoznačnému úspěchu by patrně vedla jen nová mobilizační vlna. Mobilizace veřejnosti však již patřila k prostředkům, které OF chtělo odložit. V jeho pojetí měla mít prezidentská volební kampaň jediného kandidáta. Překvapivou vstřícnost KSČ z 8. prosince si OF vyložilo mylně jako rezignaci strany na obsazení nejvyššího státního úřadu. Ostatní organizace a instituce (včetně KSČ) však nezaváhaly a navrhly své kandidáty. Za této situace bylo pro delegaci OF velmi obtížné vnutit politickým oponentům u „kulatého stolu“ svou představu o dalším běhu věcí. Požadovat po Federálním shromáždění ve starém složení, aby co nejdříve zvolilo Václava Havla prezidentem, bylo nadmíru pochybné; zvláště když na nevhodnost takové volby upozorňovali sami komunisté! Delegace OF opět neměla v ruce žádnou účinnou zbraň a zdoluhavé dohadování skončilo patem. Domněnka o snadném prosazení Havlovy kandidatury –

Ukázka z knihy

JIŘÍ SUK: Labyrintem revoluce. Aktéři, zápletky a křížovatky jedné politické krize (od listopadu 1989 do června 1990), PROSTOR, Praha 2003, 508 stran.

---

založená na uplatnění principu parity v nejvyšších státních funkcích – se ukázala jako iluzorní. Spor o způsob volby a osobu prezidenta se zdramatizoval. Občanské fórum muselo čelit cílevědomému a silnému odporu komunistické strany. Jak se vypořádalo s obtížnou situací?

Nové kolbiště: parlament

Způsob volby prezidenta se stal vážným problémem v okamžiku, kdy se jím začali zabývat poslanci nejvyššího zákonodárského sboru. Společná schůze obou komor Federálního shromáždění se konala 12. a 13. prosince. Klub komunistických poslanců se rychle chopil iniciativy a jeho představitelé Anton Blažej, Hana Pleskotová, Vlastimil Baruš, Jaromír Obzina a František Štafa navrhli, aby prezidenta republiky zvolil lid. Argumentovali tím, že českoslovenští občané, kteří prokázali v posledních týdnech „vysokou úroveň politické kultury, morálky a gramotnosti“, si budou moci vybrat z více kandidátů toho nejlepšího (spolehli se na účinnou formuli vox populi – vox dei). Urychlenou přípravu zákona o referendu, jehož součástí měla být přímá volba prezidenta, podpořili i další poslanci. Alternativní návrh vznesl jménem klubu Československé strany lidové Josef Bartončík – doporučil částečnou personální rekonstrukci sboru, nejvíce zkompromitovaní poslanci budou odvoláni, Občanské fórum a Verejnosť proti násiliu kooptují na uvolněná místa své lidi; kooptace budou logickým pokračováním „nastoupené cesty rekonstrukce“ státních orgánů; částečně obměněný sbor pak přistoupí k volbě prezidenta.

Iniciativní návrh ústavního zákona o referendu předložil klub komunistických poslanců Federálnímu shromáždění 13. prosince. Poslanecký klub Československé strany lidové kontroval návrhem ústavního zákona o odvolání zkompromitovaných poslanců. Většina zákonodárců písemně vyjádřila podporu komunistickému návrhu. Také z řad poněkud dezorientované československé veřejnosti docházelo do parlamentu množství souhlasných stanovisek. Některá z nich byla přečtena. Poslanec Blažej (parlamentní mluvčí KSČ, od 12. prosince předseda Sněmovny národů) se vyslovil pro profesionalizaci Federálního shromáždění a přednesl řadu

Ukázka z knihy

JIŘÍ SUK: Labyrintem revoluce. Aktéři, zápletky a křížovatky jedné politické krize (od listopadu 1989 do června 1990), PROSTOR, Praha 2003, 508 stran.

---

návrhů na zlepšení jeho práce. Podle jeho názoru prokázal parlament v posledních týdnech, že je schopen respektovat zájmy většiny společnosti, a vydobyl si tak právo zastupovat československé občany až do svobodných voleb. Po jeho plamenném projevu následoval dlouhý potlesk, shromáždění povstalo a zazpívalo československou státní hymnu. Pak si vzali slovo stoupenci volby prezidenta Federálním shromážděním a také oni se odvolávali na bezprostřední vůli svých voličů. Atmosféra byla velice vzrušená.

Možnosti Občanského fóra ovlivnit dění v parlamentu, v němž nemělo žádné poslance, byly malé. Jeho vůli nepřímo tlumočili pouze poslanci z nepočetného klubu Československé strany lidové. Jedinou pádnou politickou zbraní demokratického hnutí zůstávala mobilizace veřejnosti. Jenomže Občanské fórum ihned po ustavení „vlády národního porozumění“ vyzvalo k ukončení veškerých stávkových aktivit, protože považovalo cestu ke svobodným volbám za průhlednou a zajištěnou. Hnací silou a symbolem stávkového hnutí zůstávali vysokoškolští studenti, kteří se na rozdíl od umělců a kulturních pracovníků rozhodli ve stávce pokračovat. Marně se jim zástupci KC OF pokoušeli 10. prosince večer vysvětlit, že od chvíle, kdy ve vládě zasedli jeho představitelé, není nutné stávkovat. Radim Palouš si k tomuto dni do svého zápisníku poznamenal: „Večer neúspěšným hasičem v Disku – studenti v excitovaném stavu pokračují ve stávce.“ Nebylo to poprvé, kdy vysokoškoláci čelili tlaku předáků Občanského fóra, jehož cílem bylo pacifikovat radikalitu. Propukající potíže s prosazováním Havlovy kandidatury však OF donutily, aby studenty znovu podpořilo. Od 11. prosince demonstrovalo takřka každý den před budovou Federálního shromáždění několik set studentů za Havlovo zvolení prezidentem. Vedle tiskových stanovisek a veřejných prohlášení to byl jediný způsob, jak čelit systematickému záměru protivníka. Jak ukázaly následující dny, sám o sobě nepříliš účinný.

* * *

S jakými argumenty odmítli demokraté přímou volbu? Jakou zvolili taktiku? Hlavním důvodem odmítnutí bezpochyby byla obava, že Havel v souboji o prezidentské křeslo

Ukázka z knihy

JIŘÍ SUK: Labyrintem revoluce. Aktéři, zápletky a křížovatky jedné politické krize (od listopadu 1989 do června 1990), PROSTOR, Praha 2003, 508 stran.

---

neuspěje. On sám neměl nejmenší zájem střetávat se v aranžovaných televizních studiích s ostatními kandidáty a přesvědčovat občany o výjimečnosti svého volebního programu. Pojal svou kandidaturu jako výlučnou historickou událost; jako vykročení z nespravedlivého a zdiskreditovaného systému, jako návrat k dobrým demokratickým tradicím i jako pokus o prosazení „jiné“ politiky. Takto velkoryse pojatá kandidatura nemohla být v žádném případě součástí nějakého předvolebního handrkování. Jako symbol vzdoru proti nesvobodě a ztělesnění nové politiky nemohl mít Havel konkurenta. Argumentovat tímto způsobem Občanské fórum ovšem nemohlo, znamenalo by to zpochybnit ostatní kandidatury, což bylo zejména u té Dubčekovy zcela vyloučené.

V prohlášení z 12. prosince – ve večerním televizním vysílání je přečetl Pithart – opakovalo argument vznesený u „kulatého stolu“: v prezidentské volební kampani se vzednou vášně, které jsme doposud dokázali držet na uzdě; divoká politická agitace poškodí Československo v zahraničí a zbaví ho kreditu, který si v posledních týdnech vydobylo svým pokojným a kultivovaným politickým převratem. V této chvíli se děla nadmíru paradoxní věc. Demokratické hnutí, jehož posláním bylo provést systémovou politickou změnu, trvalo na zachování ústavy starého režimu, zatímco reprezentanti režimu usilovali o výraznou modifikaci ústavního systému. Občanské fórum si to uvědomovalo a charakterizovalo tento stav věcí jako „málem groteskní“. Argumentovalo, že není vše demokratické, co se tak tváří; vysvětlovalo, že referendum je jedním z mnoha politických instrumentů, samo o sobě není ideální, vždy záleží na tom, v jaké situaci je použito; dušovalo se, že teď je nejméně vhodná chvíle na nepromyšlenou a účelovou změnu ústavy; navíc ústavu musí měnit demokraté, nikoli exponenti starého režimu. Byly to argumenty vesměs správné, ale vůbec ne pádné. Političtí protivníci jim nechtěli rozumět a lidé jim příliš rozumět nemohli. A tak hlasy pro přímou volbu neutichaly, nýbrž sílily. K zastáncům referenda se připojovaly další instituce a organizace, ať už tak činily se západem pro věc a s nefalšovanou naivní upřímností nebo z čirého pragmatismu. V tisku se objevil výsledek průzkumu veřejného mínění, vyznívající jednoznačně pro přímou volbu. Komunističtí poslanci plně využili toho, že společenská situace byla ustavením vlády částečně pacifikována a političtí protivníci uspokojeni dílčím vítězstvím.

Ukázka z knihy

JIŘÍ SUK: Labyrintem revoluce. Aktéři, zápletky a křížovatky jedné politické krize (od listopadu 1989 do června 1990), PROSTOR, Praha 2003, 508 stran.

Představitelé krizového štábu KC OF včetně Václava Havla sledovali 13. prosince odpoledne ve vinohradském ateliéru výtvarníka Josky Skalníka přímý televizní přenos z rokování Federálního shromáždění. Nepříznivý vývoj kolem prezidentské otázky je natolik znepokojil, že se rozhodli v parlamentu intervenovat. Z nedostatku jiných možností tak učinili telefonicky, avšak bez výsledku. Je pravděpodobné, že Havel se spojil se zástupci studentů působícími v Komisi Federálního shromáždění a České národní rady pro dohled nad vyšetřováním událostí 17. listopadu 1989, a požádal je, aby se pokusili na schůzi parlamentu vystoupit jménem stávkujících studentů se stanoviskem odmítajícím přímou volbu. Člen komise Jan Bubeník skutečně požádal na závěr schůze prostřednictvím poslance Československé strany lidové o slovo. Poslanecký sbor mu však s odkazem na jednací řád neumožnil vystoupit. Za tohoto stavu věci usoudili, že nezbyvá než ještě týž večer vystoupit v televizi s ostrým a pádným stanoviskem.

Havel pozval do Skalníkova ateliéru ústředního ředitele Československé televize Miroslava Pavla, aby s ním dojednal podrobnosti. Požadoval nejsledovanější vysílací čas před nebo po hlavním televizním zpravodajství (kolem 20. hodiny). Adamcův muž – patrně jeden ze strůjců komunistické ofenzivy – se nároku Občanského fóra vzepřel. Nabídl vysílací čas až v pozdních nočních hodinách, kdy byla sledovanost zpravodajských pořadů výrazně nižší. Havel – podrážděný množícími se komplikacemi – rozpoutal hádku, v níž na Pavla křičel a nevybíravě mu vyhrožoval odvoláním z funkce, jakmile se stane prezidentem. Ředitel televize vzdoroval, ale nakonec nátlaku podlehl. Na závěr vypjatě dramatické scény projevil Havel marnotratnou velkorysost vítěze a daroval Pavlovi kazetu, na kterou jeho tajemník Hanzel drsnou slovní přestřelku nahrál. To vyděsilo Pitharta, který si uvědomil, že nahrávka by mohla Občanské fórum kompromitovat. A tak se rozběhl po schodech, aby Pavla přesvědčil, že nejlepší bude, když společně pásku zničí. „Měl o dvě patra náskok, já ho jakžtakž dohonil, když sedal do auta a už měl nastartováno. Řekl jsem mu: ‚Prosím vás, dejte mi tu kazetu, já ji tady hodím někam do kanálu.‘ A teď nastala komická situace, protože jsem prostě oběhl asi čtyři kanály a všechny byly zanesené. Přiběhl jsem k němu a říkal jsem, že jsem to chtěl vyhodit, ale všechny kanály jsou ucpaný. A on odpověděl: ‚Strčte si to do prdele!‘“

Ukázka z knihy

JIŘÍ SUK: Labyrintem revoluce. Aktéři, zápletky a křížovatky jedné politické krize (od listopadu 1989 do června 1990), PROSTOR, Praha 2003, 508 stran.

Podvečerní drama mělo dohru ve zpravodajské redakci Československé televize. Ředitel Pavel patrně nepovažoval vynucený souhlas za závazný a neinformoval o něm redaktory Televizních novin. Ti o ničem nevěděli a vystoupení zástupce Občanského fóra odmítli zařadit do vysílání. V této situaci byl i Pithart nucen uchýlit se k nátlaku a výhrůžkám. V prohlášení, které televize nakonec přece jen vysílala po hlavní zpravodajské relaci ve 20 hodin, v ostřejší podobě zopakoval argumenty z předchozího dne. Parlamentu adresoval výzvu, aby co nejdříve odhlasoval zákon o personální rekonstrukci zastupitelských sborů, a vyzval poslance, aby se káli za své působení v nedemokraticky zvoleném parlamentu; formou „pokání“ měla být co nejrychlejší volba prezidenta republiky jako garanta směřování k demokracii. Až po parlamentních volbách měli občané dostat možnost vyjádřit se k tomu, zda chtějí hlavu státu volit přímo či nikoli. Zostřené výzvy svědčí o bezradnosti. OF nadále neúspěšně bojovalo o poněkud dezorientované veřejné mínění. V dalších dnech zveřejnilo ještě několik provolání, v nichž postupně přidávalo ústavněprávní, národnostní, technické a jiné argumenty vyplynuvší z dlouhých neproduktivních diskusí rady KC OF, avšak vysvětlování bylo rozvláčnější, někdy až příliš odborné a tím i méně srozumitelné.

Ani další mnohohodinové jednání u „kulatého stolu“ 13. prosince nevedlo k řešení. Rada KC OF se z nedostatku jiných možností usnesla, že podpoří iniciativní návrh lidoveckých poslanců na prodloužení lhůty ke zvolení nového prezidenta ze 14 na 40 dnů. Převládá názor, že v zákonné lhůtě – tedy do 24. prosince – se nepodaří přesvědčit parlament, aby zvolil Havla. Prodloužení lhůty vytvoří podmínky pro alespoň částečnou personální rekonstrukci Federálního shromáždění. Občanské fórum nemělo jiný plán. Pokud tento vyjde, nový prezident se ujme funkce koncem ledna 1990, ovšem už v červnu ji bude muset opustit. To se nejevilo jako příliš dobré řešení, ale jiné po ruce nebylo. Uvnitř třísetpadesátičlenného parlamentu pracoval pro demokratické hnutí pouze sedmnáctičlenný poslanecký klub strany lidové a někteří poslanci strany socialistické. Vedle toho se Občanské fórum mohlo spolehnout už jen na studenty ochotné každý den před parlamentem demonstrovat. Neznalo však způsob, jak by účinně a rychle pacifikovalo parlament a podrobilo ho své vůli. Obávalo se několika týdnů divoké agitace, předpokládalo, že vše ostatní se

Ukázka z knihy

JIŘÍ SUK: Labyrintem revoluce. Aktéři, zápletky a křížovatky jedné politické krize (od listopadu 1989 do června 1990), PROSTOR, Praha 2003, 508 stran.

---

zastaví a demokratický proces ztratí tempo.

Vyhlídky byly nejisté i z další strany: zbavit Federální shromáždění

zkompromitovaných poslanců a nahradit je svými lidmi nebylo jednoduché.

Demokratické hnutí chtělo svého cíle dosáhnout pouze v rámci právního a ústavního řádu, a to pochopitelně limitovalo jeho možnosti. Především mělo strach z

nekontrolovatelného vylidnění parlamentu, pokud by tlak na poslance byl příliš silný.

Jakmile by jejich celkový počet klesl pod tři pětiny, ztratily by sněmovny kvorum,

vznikla ústavní krize a otázka volby nového prezidenta přestala být otázkou prioritní.

Občanské fórum muselo do svých úvah zakalkulovat i faktor rozkladu v

protivníkových řadách. Vedení komunistické strany nebylo jednotné, a rovněž se

zdálo, že klub komunistických poslanců ve Federálním shromáždění jednal již v této

fázi nezávisle na něm. Mimořádný sjezd KSČ, svolaný na 20.–21. prosince, mohl

údajný rozkol ještě posílit. OF předpokládalo, že nové, posjezdové vedení strany

bude většinu svých poslanců odvolávat. Zároveň bylo jasné, že účelné vyjednávání s

komunistickou stranou bude možné až po sjezdu.

Počínání OF bylo konfúzní. Na zasedání rady KC OF 15. prosince padaly rozličné

návrhy: statisíčovými demonstracemi (případně i generální stávkou) donutit

parlament, aby do Vánoc zvolil Havla prezidentem; v jednotlivých volebních

obvodech iniciovat shromáždění voličů, kteří demonstračně a formou písemných

rezolucí vyzvou svého poslance k rezignaci nebo k tomu, aby volil kandidáta OF a

VPN; dohodnout se na rekonstrukci parlamentu a volbě prezidenta s vedením

komunistické strany; pověřit studenty, aby vyslali své zástupce do parlamentu a

přesvědčovali poslance o nevhodnosti přímé volby; iniciovat veřejnou (před

televizními kamerami) a jmenovitou volbu prezidenta ve Federálním shromáždění;

zrušit revolučním aktem Federální shromáždění a pověřit volbou prezidenta obě

národní rady; pořádat hromadné podpisové akce příznivců Václava Havla a

zveřejňovat jejich výsledky atd. Nejrůznější návrhy vyvolávaly spíše další otázky a

pochybnosti. Existuje za takto mnohoznačné situace nějaké dobré řešení?

Spolehnout se spíše na vnější tlak nebo na politická vyjednávání? Dají se tyto dvě

alternativy nějak skloubit?

Ukázka z knihy

JIŘÍ SUK: Labyrintem revoluce. Aktéři, zápletky a křížovatky jedné politické krize (od listopadu 1989 do června 1990), PROSTOR, Praha 2003, 508 stran.

Šalfa-Štolfa-Štalfa: Čalfa

„Já si neumím představit, že bych byl prezident a Čalfa, Šalfa předsedou vlády.“

(Václav Havel při jednání rozšířeného krizového štábu KC OF,

6. prosince 1989 po půlnoci)

„Naše důvěra k panu Čalfovi, novému premiérovi, hodinu od hodiny roste. Budou-li si i jiní komunisté počínat jako on, bude to dobré pro oba naše národy a nemusíme se už nikoho bát.“

(Z projevu Václava Havla v Československé televizi, 16. prosince 1989)

„Marián Čalfa zastával vysokou vládní funkci – jako jediný z celé dnešní vlády – už za starého režimu. Jeho mravní štít je však přesto čistý a byl to dokonce on, kdo se pokoušel v rámci svých omezených možností posunouti v minulé době cosi kupředu. Rozhodující však je, že v pravou chvíli pochopil dějinnou situaci, v níž se naše země ocitla, jednoznačně se přidal na stranu lidového vzepětí proti totalitě, dal se bezvýhradně do jeho služeb a v uzlových okamžicích se rozhodujícím způsobem zasloužil o pokojnou destrukci totalitní moci a o pokojné převzetí moci demokratickými silami. Nedokážu si představit, jak by se situace byla vyvíjela bez jeho rozhodného zásahu a jak by byla bez jeho přičinění vůbec zajištěna minimální kontinuita státní moci a správy.“

(Z projevu prezidenta Václava Havla ve Federálním shromáždění

České a Slovenské Federativní Republiky, 29. června 1990)

Marián Čalfa byl jedním z mnoha pragmaticky uvažujících lidí, kteří z kariérních důvodů vstoupili počátkem 70. let do komunistické strany. Čerstvý absolvent právnických studií měl aktivní život před sebou. Od roku 1972 pracoval jako řadový referent v legislativním odboru federální vlády. V dubnu 1988 dospěla jeho úřednická kariéra ke svému prvnímu vrcholu: loajální a schopný byrokrat byl jmenován ministrem pro legislativní a státoprávní otázky. Patrně nejvýznamnějším úkolem, jímž ho pověřilo mocenské centrum, se stala příprava nové ústavy. Byla zamýšlena jako

Ukázka z knihy

JIŘÍ SUK: Labyrintem revoluce. Aktéři, zápletky a křížovatky jedné politické krize (od listopadu 1989 do června 1990), PROSTOR, Praha 2003, 508 stran.

---

jedna ze základních součástí shora a spoře dávkovaných reforem, kterými chtěli představitelé starého režimu vzbudit doma i za hranicemi dojem dynamického reformního vývoje. Kompletní návrh československé ústavy předložil Čalfa předsednictvu ústředního výboru KSČ na konci září 1989. V základních stavebních prvcích se příliš nelišil od platné ústavy z roku 1960 a ústavního zákona o československé federaci z roku 1968, protože musel respektovat požadavek ústavní kontinuity a principy socialistického státního zřízení. Byly a měly jimi zůstat – vedoucí úloha komunistické strany Československa, uzavřený politický systém Národní fronty kontrolovaný komunistickou stranou, socialistické společenské vlastnictví a dosavadní pojetí česko-slovenské federace, kterou potvrzoval fakt, že ústava byla koncipována jako „trojjediná“ (platila pro federaci i obě republiky). Návrh ústavy nepřinášel žádnou podstatnou liberalizaci.

Rozhodující impulz, který výrazně změnil Čalfovo politické uvažování poznamenané dlouholetou rutinní prací ve vládním aparátu, přišel až po 17. listopadu 1989. Podle jeho pozdějšího rozhovoru s historiky ho znepokojovalo, že federální vláda operativně nereagovala na kaskádu událostí rozpoutaných zákrokem policejních složek proti studentské manifestaci. Byl přesvědčen, že měla urychleně vstoupit do jednání se zástupci stávkujících studentů a ve prospěch zahájení dialogu intervenoval na schůzi vlády. Premiér Adamec pověřil jeho a dva další ministry, aby studenty k rozhovoru vyzvali. Schůzka ve starobylém Karolinu se studenty vedenými Tomášem Ctiborem se pravděpodobně uskutečnila již 20. prosince v noci a znamenala pro Čalfu podle jeho vlastních slov probuzení do jiné reality: „Oni nám vyložili, že končí režim, socialismus a tak dále, že toto nejsou jen částečné změny, kdy bude odvolán ministr vnitra nebo ministr obrany. Oni žádali návrat kapitalismu! Poprvé formulovali požadavek systémové změny režimu, ideologie a vůbec vývoje v Československu.“ Radikální diagnostikou společenské situace ho mladí lidé šokovali: komunističtí technokraté Čalfova typu si uvědomovali nutnost politických a ekonomických reforem, avšak tak daleko jejich odhady a úvahy nepostoupily. Federální vláda nedokázala na nekompromisní postoj studentů zareagovat. Ministři přijali Čalfovu zprávu o schůzce mlčením a premiér Adamec mimořádné zasedání ukončil. Od této chvíle začal – podle Čalfova názoru – Adamec vystupovat

Ukázka z knihy

JIŘÍ SUK: Labyrintem revoluce. Aktéři, zápletky a křížovatky jedné politické krize (od listopadu 1989 do června 1990), PROSTOR, Praha 2003, 508 stran.

---

samostatně a nevázal se již na vládu, která byla paralyzovaná, neoperativní a převládali v ní obhájci statu quo ante. Téměř neznámého ministra Čalfu zařadil do svého užšího týmu, s kterým 26. listopadu zahájil vyjednávání s občanskou opozicí. Víme, že 5. prosince navrhl premiér Adamec při jednání s delegací Občanského fóra, aby se předsedou federální vlády stal „mladý slovenský právník Čalfa“. Od této chvíle figuroval i v úvahách rozhodujících grémií KC OF. Představitelé demokratického hnutí ho neznali, připadal jim slabý, nevýrazný, bez minulosti a bez perspektivy. Havel si ještě ten den, kdy s ním delegace OF a VPN měla jednat, nepamatoval přesně jeho jméno a neustále je komolil. V jejich představách a záměrech měl být přechodnou figurou: rozhodli se využít jeho národnosti a politické příslušnosti, aby mohli úspěšně do prezidentského úřadu kandidovat Havla. Po několika týdnech měl v premiéřské funkci nahradit komunistu Čalfu křesťanský demokrat Čarnogurský. O názoru předáků OF a VPN na Čalfu výmluvně svědčí úryvek z večerní diskuse krizového štábu 8. prosince:

Miroslav Kusý: „Inak myslím, že nie je treba hovoriť o osobe Čalfu. Ten je na Slovensku tiež velice neprijateľná osoba.“

Eda Kriseová: „Hele, to musí zatím bejt.“

Vladimír Hanzel: „Tady je problém s docentem Komárkem.“

Valtr Komárek: „No ne, mně se s tím Čalfou [do vlády] nechce. Mně je osobně nepřijatelnej, morálně.“

Ján Čarnogurský: „Ako je to vo vláde? Tam sa hlasuje? Teraz blbo sa pýtam ako právnik. Ale ako to je? Hlasuje [sa] alebo rozhoduje predseda, keď dôjde ku sporu o nejakej otázke?“

Václav Valeš: „Může se hlasovat, ale podívejte – (Několik osob hovoří najednou.)“

Václav Havel: „Já nevím, nakolik víte, že máme koncepci – kterou všichni přijali – silného politického kabinetu (to jest všechny ty místopředsedy tý vlády), který je tím, kdo to kočíruje. Tím spíš, že by byl aspoň prozatím slabý předseda vlády, jestli by to byl Čalfa, tak je to slabý, sporný muž a musel by mít silný politický kabinet, v němž bys byl ty a docent Komárek a podobně, a kterej by byl tím skutečným rozhodčím, tím centrem tý vládní moci. A byl by napojenej na dobrý ministry, který by se tam dostali.“

Ukázka z knihy

JIŘÍ SUK: Labyrintem revoluce. Aktéři, zápletky a křížovatky jedné politické krize (od listopadu 1989 do června 1990), PROSTOR, Praha 2003, 508 stran.

Eda Kriseová: „Je to slabý král, silná šlechta.“

Jiří Dienstbier: „No jistě, no.“

Ján Čarnogurský: „Ja si myslím, že Čalfu sa nemusíme obávať. Jednoducho on nedokáže sa presadiť.“

Václav Havel: „On vyhnije. Vyhnije.“

Jiří Dienstbier: „Já myslím, že když bude většina ve vládě v pořádku tak –“ (Několik osob hovoří najednou.)

Eda Kriseová: „On se podkope totiž sám.“

Petr Pithart: „On to vzdá za chvíli.“

Václav Valeš: „Uvědomte si, že ten Čalfa bez silného ministra pro tento úsek hospodářství nebo místopředsedy vlády nemůže vládnout.“

Petr Pithart: „On to vzdá sám. On na to přijde.“

Václav Klaus: „To je právě ten vtip v tomhleto celej.“

Vladimír Hanzel: „Ale pár dní by měl vydržet.“

Petr Pithart: „Pár dní by měl vydržet.“

* * *

S delegací OF a VPN se designovaný premiér Čalfa setkal večer 9. prosince na Úřadu předsednictva vlády. Již zde dal najevo, že se nepovažuje za zástupce komunistické strany, za vykonavatele její vůle, ale za „odborníka“, který bude důsledně dbát na nestrannost a jehož primárním cílem je ustavení funkční a výkonné vlády, která dovede společnost ke svobodným volbám. (Z pochopitelných důvodů zůstalo toto gesto nepovšimnuto, neboť mnoho lidí tehdy obracelo kabát; stejný manévr předvedli předseda SNR Schuster a předseda slovenské vlády Čič.) V náročném čtyřhodinovém jednání projevil vedle ochoty ke kompromisu i pevnou a věcnou představu o postavení, funkcích a úkolech federální vlády v nadcházejícím období. Se smyslem pro realitu usiloval o oboustranně přijatelnou dohodu. Ústavní a právní rámec mu byl východiskem i oporou, a tak mohl vyjít vstříc koncepci právní kontinuity, kterou Občanské fórum zastávalo. Své námítky vůči některým návrhům OF a VPN dokázal přesvědčivě zdůvodnit. V politickém vyjednávání projevil zdatnost,

Ukázka z knihy

JIŘÍ SUK: Labyrintem revoluce. Aktéři, zápletky a křížovatky jedné politické krize (od listopadu 1989 do června 1990), PROSTOR, Praha 2003, 508 stran.

---

jaké se vedoucím představitelům KSČ nedostávalo. Měl se však na rozdíl od nich oč opřít – oni reprezentovali „rozpadající se strukturu“, on zastupoval státní rezónu a její zájmy. Dialog společné delegace s Čalfou měl poněkud jiný charakter než rozhovory lídrů Verejnosti proti násiliu s předsedou Slovenské národní rady a designovaným předsedou slovenské vlády. Čalfa čelil strukturovaným požadavkům a krystalizující koncepci postupného přebírání moci, Čič se Schusterem se dočasně zcela podvolili obrovskému tlaku a jejich poddajná vstřícnost vyvolávala klamný dojem, že „revoluce na Slovensku již zvítězila“. Bezprostředně po ukončení náročného několikahodinového rokování vyjádřil jeho účastník Radim Palouš v diskusi akční skupiny svůj dojem: „... [Čalfa] mě překvapil zdatností. Já jsem si nedělal o něm tak dobrý obraz. Mě překvapil zdatností a rychlostí úsudku. Já tím neříkám, že jsem teď jeho příznivec, ale překvapilo mě to.“

* * *

V historických přehledech reprezentují převratný konec roku 1989 především dvě data – 10. a 29. prosinec. Ustavení federální vlády a volba nového prezidenta – dvě události, které jsou pokládány za významné milníky na cestě přebírání moci demokratickým hnutím. Samy události těchto dvou dnů jsou však jen formálními akty, vyvrcholením předchozího úsilí. Pokusme se vyznat ve spleťtém vývoji, který jim předcházal. Po 10. prosinci hledalo Občanské fórum vhodné řešení, které by vedlo ke zvolení jeho kandidáta prezidentem republiky. Rozhodně chtělo, aby se tak stalo v souladu s ústavou, tedy hlasováním ve Federálním shromáždění. V parlamentu ovšem disponovali komunisté absolutní většinou! Ukázalo se, že jejich ochota povolně ustupovat se s vytvořením vlády prozatím vyčerpala. Občanskému fóru nezbývalo než vystavit vzdorující parlament tlaku ulice, zároveň si však nepřálo, aby to byl tlak příliš silný, který povede k rozkladu instituce, jež měla zvolit prezidenta. Poslanci a parlamentní funkcionáři si uvědomili, že pozornost se nyní upírá na ně, a snažili se zvýšenou, zákonodárnou i obecně politickou aktivitou převzít iniciativu. Zachraňovali svou potápějící se loď a sami sebe. Od 11. do 14. prosince předstoupil každý večer zástupce Občanského fóra před veřejnost s prohlášením a snažil se ji

Ukázka z knihy

JIŘÍ SUK: Labyrintem revoluce. Aktéři, zápletky a křížovatky jedné politické krize (od listopadu 1989 do června 1990), PROSTOR, Praha 2003, 508 stran.

---

rozličnými argumenty přesvědčit o nevhodnosti přímé volby prezidenta. Snaha nevedla ke kýženému výsledku. V sobotu 16. prosince, kdy se v Praze poprvé sešli zástupci okresních a krajských občanských fór, se rada KC OF rozhodla pořádat ve volebních obvodech celé republiky klidná shromáždění voličů. Z mítinků měly vzcházet petice požadující veřejnou a jmenovitou volbu („novou formou referenda“, jak se poněkud naivně praví v příslušné instrukci) ještě v roce 1989. Místní občanská fóra se měla zároveň připravovat na kooptaci do nejvyššího zákonodárného sboru. I přes odhodlání aktivistů KC OF byl výsledek tohoto plánu nejistý. Bratr prezidentského kandidáta Ivan Havel na jednání rady KC OF 15. prosince dokonce připustil, že Občanské fórum by nemuselo být úspěšné, v žádném případě by však ze sporu nemělo vyjít s pošramocenou demokratickou pověstí.

Předseda vlády Čalfa pozorně sledoval několikadenní bezvýsledný zápas o volbu prezidenta. Potíže demokratického hnutí mu poskytly příležitost do dění aktivně zasáhnout. Uvědomil si, že jeho intervence může být rozhodující, a zároveň vycítil, že tím konečně poskytne demokratickému hnutí důkaz o své ochotě odhodit partajní pouta a náhubek a přestoupit na „druhou stranu“. Motivaci svého zásahu do dějin komentuje Čalfa lakonicky: „Občanské fórum nevědělo, jak udělat z Havla prezidenta.“ V pátek 15. prosince vyzval tedy Havla ke schůzce mezi čtyřma očima. Jak později řekl, činil to s vědomím výjimečného postavení, do něhož jej vynesly události posledních týdnů, v této chvíli soustředil totiž ve svých rukách bezmála veškerou státní moc: jako předseda federální vlády zastupoval prezidenta, a tudíž byl vrchním velitelem ozbrojených sil a šéfem Rady obrany státu, navíc společně s oběma prvními místopředsedy vlády řídil federální ministerstvo vnitra. Vybaven nevšedními pravomocemi rozhodl se realizovat svůj záměr a nic neponechal náhodě. Specialisty povoláné z Dánska pověřil, aby jednu místnost na Úřadu předsednictva vlády zbavili odposlouchávacího zařízení. V ní se 15. prosince odpoledne setkal s Havlem a nabídl mu, že se postará o to, aby ho Federální shromáždění zvolilo prezidentem republiky ještě v roce 1989. Později vylíčil soukromý rozhovor jako státnickou lekci, jejímž prostřednictvím uvedl vůdčího představitele československého demokratického hnutí do reálné politiky: „Jestliže jsme se už dostali do této fáze, kdy jsme ustavili vládu a dokázali se na něčem dohodnout, tak

Ukázka z knihy

JIŘÍ SUK: Labyrintem revoluce. Aktéři, zápletky a křížovatky jedné politické krize (od listopadu 1989 do června 1990), PROSTOR, Praha 2003, 508 stran.

---

se musíme chovat státnicky. A, pane Havle, vy už taky, protože vy už nejste jenom disident, ale stal jste se politikem a velmi významnou personou, jste tady číslem jedna v této době! My se musíme chovat jako státníci, kteří řeší situaci Československé republiky, a ne vaše představy čistého nebo nečistého parlamentu.“ Odmítl plán Občanského fóra, spočívající v částečné obměně poslaneckého sboru a volbě prezidenta ve Federálním shromáždění koncem ledna 1990. Na Havlovu námitku, že parlament v současném složení ho nikdy prezidentem nezvolí, reagoval jako protřelý politický praktik: ale zvolí, vždyť ti poslanci nejsou „malí jardové“ a dobře si spočítají, co jim hrozí, když se vzepřou; Federální shromáždění neumí obstruovat, nikdy si to nemohlo vyzkoušet, a my ho využijeme právě v tomto složení, v němž je navyklé odhlasovat vše, co se mu autoritativně předloží.

Připravili společný plán, který zůstal mimo okruh nejbližších spolupracovníků utajen. Předseda vlády nabídl, že se postará o to, aby komunističtí poslanci ukončili všechny aktivity spojené s přímou volbou a zcela se podrobili vůli českého a slovenského demokratického hnutí; zařídí, aby byl za nějakého odstoupivšího slovenského poslance kooptován do parlamentu Alexander Dubček; mělo se tak stát do 19. prosince, kdy se obě sněmovny Federálního shromáždění sejdou, aby vyslechly programové prohlášení federální vlády; v programovém prohlášení vyzve premiér poslance, aby v zájmu politické stability a rychle postupující demokratizace zvolili do konce roku 1989 Havla prezidentem republiky; plán vyústí za necelé dva týdny – 28. prosince – volbou Dubčeka předsedou Federálního shromáždění a Václava Havla prezidentem republiky. Znalec mocenských praktik předestřel autorovi rafinovaných divadelních her lákavou představu: „Dovedete si, pane prezidente [!], představit, že 1. ledna v 10 hodin dopoledne před národ předstoupíte vy a začne nový rok?“ Promyslíl vše do podrobností. Havel se totiž nemohl stát prezidentem, poněvadž byl trestaným člověkem: v květnu 1989 mu komunistická justice v politickém procesu uložila podmíněčný trest. Aby odstranil i tuto formální překážku, udělil nový premiér z titulu prezidenta republiky, jehož pravomoci mu po Husákově abdikaci připadly, Václavu Havlovi milost. Skutečnost obzvláště paradoxní: několik dní po schůzce obdržel první muž nového režimu poštou vyznamenání o milosti podepsané komunistických byrokratem.

Ukázka z knihy

JIŘÍ SUK: Labyrintem revoluce. Aktéři, zápletky a křížovatky jedné politické krize (od listopadu 1989 do června 1990), PROSTOR, Praha 2003, 508 stran.

Společný plán začali bod po bodu realizovat 16. prosince. Nejnáročnější věcí bylo přesvědčit poslance, aby pro Havla hlasovali. Na některé z nich musel Čalfa vyvinout značný tlak. Ponechal si pro sebe, jakých použil metod, charakterizoval je však jako velmi tvrdé: „Byl jsem opravdu hodně brutální. Skutečně. Prostě byli poslanci, kterým se muselo domluvit... vždyť cítili, že to bylo jejich poslední hlasování v parlamentu, a taky se jim to vyplnilo. A já jsem byl opravdu velmi zlý, a musím říct, že jsem se ocitl v nezáviděníhodné pozici, protože pro jednu stranu jsem byl komunista a pro druhou zase tvrdý zrádce.“ Pomáhali mu předsedové ČSS a ČSL Bohuslav Kučera a Josef Bartončík, političtí konvertité, zvolení 12. prosince do předsednictva parlamentu. Ve čtyřech dnech bylo prakticky o všem rozhodnuto.

V úterý 19. prosince mělo Federální shromáždění na programu pouze dva body – programové prohlášení vlády a lidovecký návrh ústavního zákona o prodloužení lhůty ke zvolení nového prezidenta. Jednání vysílala v přímém přenosu Československá televize a na blízké Václavské náměstí, kde se na podporu Havlovy kandidatury shromáždilo více než sto tisíc studentů z celé republiky, bylo přenášeno reprodukcí technikou. Všichni poslanci, kteří tento den vystoupili v parlamentní rozpravě (včetně komunistických), unisono Havla podporovali a jednomyslně souhlasili i s tím, že ho za prezidenta republiky zvolí ještě v tomto roce. Zástupci politických stran a hnutí 22. prosince u „kulatého stolu“ formálně potvrdili všeobecnou shodu o obsazení nejvyšších státních funkcí – Dubček bude předsedou Federálního shromáždění a Havel prezidentem republiky. Prvního parlament zvolil 28. prosince v tajném, druhého o den později ve veřejném hlasování – oba jednomyslně.

* * *

Jaký byl podíl premiéra Čalfy na přechodu moci? Dohodu s Havlem lze stěží charakterizovat jinak než jako politické ujednání představitele státu s hlavou demokratického hnutí, jehož účelem bylo urychlit demokratický proces. Objevily se pokusy interpretovat ji jako tajný pakt představitelů nastupujících politických elit s exponenty starého režimu, který měl rozličným funkcionářům, tajným policajtům a „nomenklaturním kádrům“ zajistit beztrestnost, majetek atd. Můžeme s jistotou tvrdit,

Ukázka z knihy

JIŘÍ SUK: Labyrintem revoluce. Aktéři, zápletky a křížovatky jedné politické krize (od listopadu 1989 do června 1990), PROSTOR, Praha 2003, 508 stran.

že nic takového 15. prosince 1989 dohodnuto nebylo. Argumentuje se i sofistikovaneji: neveřejná dohoda disidenta s komunistou stála u počátku smývání rozdílů mezi morálně bezúhonnými a morálně pokřivenými lidmi, poctivými a nepoctivými úmysly, čistými a špinavými penězi atd.

Víme už, že v době předrevoluční (ani v okamžiku, kdy revoluce propukla) neměli ti, kdo se postavili do čela protestního hnutí, v úmyslu rozdělit národ na komunisty a nekomunisty, na viníky a oběti. Polistopadové Československo nemělo být zemí „dvojího lidu“. Obávali se, že spektakulární proklamace a jednání povedou k veřejnému lynčování, politickým procesům a dlouhodobé společenské destabilizaci. Z obavy, že vyvolají revoluční běsy, rozhodli se ponechat otázku spravedlnosti vně svého politického rozhodování a cestu k demokracii otevřeli pro všechny. Kromě tohoto generálního důvodu byly ve hře důvody situační. Taktika měla dvojí podobu: Občanské fórum a Verejnosť proti násiliu nechtěly ještě vytvořit svou vládu a zároveň hodlaly využít Čalfova jmenování k vyhlášení Havlovy prezidentské kandidatury. Považovaly Čalfa za přechodnou figuru, které se chtěly v dohledné době zbavit a nahradit ji svým člověkem; nicméně dočasně ho akceptovaly a to znamenalo, že se pro ně stal politickým partnerem. Čalfa si dobře uvědomoval vratkost svého postavení a udělal vše pro to, aby si alespoň do červnových voleb uchoval premiérskou funkci. Díky svému postavení, své pružnosti a šikovnosti dosáhl mnohem více.

Vše se odehrálo jako ve zrychleném filmu. Prvním partnerem občanského hnutí v negociačním procesu byl premiér Adamec, který ještě reprezentoval komunistickou stranu. Čalfa, jenž přišel na jeho místo, odvrhl politickou příslušnost a zvolil strategii osobního politického přežití. Do nových poměrů se chtěl adaptovat jako jedinec, nikoli jako představitel KSČ, kterou se rozhodl co nejrychleji opustit. Patřil k pragmatikům (nezaslepeným stranickou ideologií a kázní), kteří považovali společenské změny za nevyhnutelné a v menší či větší míře se na ně připravovali. V předvečer listopadového převratu byly ve hře strategie a zájmy různých vrstev společnosti. Sociolog Ivo Možnýrazil přesvědčivou tezi, že elity starého režimu (především ekonomické či s ekonomikou spjaté) kalkulovaly s přechodem komunistického Československa k méně rigidnímu, svobodnějšímu politickému a

Ukázka z knihy

JIŘÍ SUK: Labyrintem revoluce. Aktéři, zápletky a křížovatky jedné politické krize (od listopadu 1989 do června 1990), PROSTOR, Praha 2003, 508 stran.

---

ekonomickému systému. V jistém smyslu se na něj připravovaly, s úspěšnou systémovou transformací se cítily být existenčně spjaté, neboť rigidní režim přestával být v druhé polovině 80. let zdrojem jejich zisků a střednědobou záštitou jejich zájmů. Komplexní sociologické průzkumy po roce 1989 potvrdily, že významná část polistopadové ekonomické elity se rekrutovala ze socialistického podnikového managementu, středních politických kádřů, pracovníků byrokracie, ekonomické či politické kontrarozvědky. Pragmatismus lidí Čalfova typu se potkal s ochotou vůdčích představitelů nové elity k historickému kompromisu.

Co k tomu může historik ještě dodat? V dohodě s Havlem nereprezentoval Čalfa komunistickou stranu, ale vystupoval už jen jako mluvčí státních struktur a jejich nových zájmů, který se v okamžiku, kdy bylo možné považovat obrat za dokonaný, pragmaticky rozhodl pracovat pro demokratické hnutí. Nevnutil Občanského fóru svou představu přechodu k demokracii, ale vyšel vstříc v podstatě jeho nejvlastnějším intencím – klidnému a rychlému předání moci v rámci právní a ústavní kontinuity. Pokud by se Občanské fórum rozhodlo řešit situaci radikálněji, např. rozpuštěním parlamentu a ustavením přechodného zákonodárného direktoriátu (takový návrh vznesl v lednu 1990 Ivan Dejmal), pak by neměl předseda vlády co nabídnout. Jeho znalost platného ústavního práva, poměrů ve státních institucích a mocenských praktik by byla v takovém případě na nic. Do jaké míry se Čalfa odpoutal od tzv. starých struktur? Za pozornost stojí těžko skrývané rozčarování Oskara Krejčího z toho, jak se dosud loajální člen užšího Adamcova týmu rychle přizpůsobil nové realitě. Krejčí neočekával, že se ihned po svém jmenování rychle vyprostí z dosavadních vazeb. Svému zklamání dal průchod ve svých „politologických analýzách“, s nimiž přispěchal již rok po událostech a v nichž vynesl nad Čalfou nemilosrdný soud: nebyl ničím víc než povolným nástrojem, úředníkem v politice, nad kterým se brzy zavřou vody zapomnění.

Jakou konkrétní protihodnotu nový premiér za svou práci pro demokratické hnutí očekával? Podle informace, kterou 15. prosince Havel poskytl svým přátelům, měla především symbolický význam: požádal o to, aby Občanské fórum změnilo nepřilíš lichotivé hodnocení jeho osoby. Havel to formuloval následovně: „Čalfa ještě říkal jednu věc, aby ta moje informace byla kompletní. Čalfa se mě ptal: ‚Myslíte, že

Ukázka z knihy

JIŘÍ SUK: Labyrintem revoluce. Aktéři, zápletky a křížovatky jedné politické krize (od listopadu 1989 do června 1990), PROSTOR, Praha 2003, 508 stran.

---

během té prozatímní doby do voleb nevyvstane otázka Čarnogurský versus já? Můj pád a Čarnogurského vzestup?' A já jsem říkal: ‚Vaše akcie v našich očích rostou, porostou-li dál, je šance, že to vydržíte s Čarnogurským ve spolupráci až do voleb a po volbách bude pan Vopička předsedou federální vlády.‘“